

ORTA VADELİ PROGRAM (2010–2012)

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz 2009 yılı, II. Dünya Savaşından sonra küresel ekonomik aktivitede en hızlı daralmanın yaşandığı yıl olmuştur. 2010–2012 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program, dünyadaki belirsizliklerin yoğun bir şekilde yaşandığı bu zor süreçte Türkiye ekonomisinin yeniden güçlü ve sürdürülebilir bir büyüme dönemine girmesini hedeflemektedir.

Mevcut uluslararası konjonktür, ülkemizin ihtiyaç duyduğu yapısal reform sürecinin hızlandırılmasını gerektirmektedir. Orta Vadeli Program kapsamındaki tedbirler ve yapısal reformlar ile, ekonomimizin temelleri daha da güçlendirilecektir. Bütüncül bir yaklaşımla hazırlanan Program ekonomimizde öngörülebilirliği artıracak ve güveni pekiştirecektir.

Türkiye ekonomisinin 2010 yılında tekrar büyüme sürecine girmesi, 2011 yılından itibaren ise büyümenin ivme kazanması öngörülmektedir.

Yakın gelecekte önemli kazanımların elde edilebilmesi için, bu Programda öngörülen politikalar, zamanında ve kararlılıkla uygulanacaktır. Program döneminde küresel ekonomideki gelişmeler yakından izlenecek ve dinamik bir yaklaşımla gerekli politikalar geliştirilecektir.

I. EKONOMİK VE SOSYAL GÖRÜNÜM

2000'li Yıllarda Dönüşüm Çabaları

1990'lı yıllar boyunca uygulanan maliye ve para politikalarına bağlı olarak makroekonomik yapıda artan kırılganlıklar, Türkiye ekonomisini istikrarlı büyüme ortamından uzaklaştırmış, yüksek büyüme sağlanan yılları ekonomik daralma veya düşük büyüme oranları takip etmiştir. Bu dönemde, istikrarsız büyüme yanında yüksek enflasyon, artan kamu açıkları ve borç stoku, yüksek faiz giderleri ile verimsizlik ekonominin temel sorunları olmuştur. Ekonomiyi içinde bulunduğu darboğazdan kurtaracak yapısal dönüşüm bu dönemde sağlanamamıştır.

2001 krizinden sonra, insanımızın yaşam kalitesini artıracak, makroekonomik istikrarı sürekli kılacak ve ekonominin etkin, esnek ve üretken bir yapıya kavuşmasını sağlayacak olan yapısal reformların yanısıra; sıkı para ve maliye politikaları, uygulanan politikaların temel karakteristiğini oluşturmuştur. Bu dönemde, Türkiye ekonomisinde güven ve istikrar sağlanmış, eski uygulamalara bir daha geri dönülmeyecek şekilde kamu yönetiminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik köklü bir değişim süreci başlatılmıştır.

Ekonomide rekabet gücünün artırılmasına yönelik olarak; bankacılık başta olmak üzere mali sektör, Merkez Bankasının bağımsızlığı, vergi, kamu finansmanı, kamu mali yönetimi, işgücü piyasasının etkinleştirilmesi, iş ortamının iyileştirilmesi, Ar-Ge, ulaştırma, enerji ve bilgi-iletişim teknolojileri altyapısı, tarımsal destekleme, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, kamu ihale sistemi ve özelleştirme gibi alanlarda önemli gelişmeler sağlanmıştır.

Yaşam kalitesini artırmak ve gelir dağılımını iyileştirmek üzere; sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim altyapısı, konut ve kentsel dönüşüm, temel mallarda vergi indirimi, düşük gelirlilere yapılan vergi indirimleri ve sosyal yardımlar, insan kaynağını geliştirecek yeni üniversiteler ve müfredat yenilenmesi ile aktif istihdam programları gibi alanlarda reform niteliğinde adımlar atılmıştır.

Bölgesel kalkınmayı desteklemek amacıyla; kalkınma ajansları kurulmuş, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Konya Ovası Projesi (KOP) kapsamındaki faaliyetler hızlandırılmış, kırsal altyapının geliştirilmesi için Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) ve Belediyelerin Altyapılarının Desteklenmesi Projesi (BELDES) gibi projeler yürütülmüş ve model kalkınma programları uygulanmıştır.

Kamu hizmetlerinin yaygınlığını, kalitesini ve etkinliğini artırmak amacıyla, yerel yönetim reformu, e-dönüşüm, adalet, vergi, tapu ve kadastro altyapısı, afet ve acil durum yönetimi gibi alanlarda önemli mesafeler katedilmiştir.

Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakereleri başlatılmış ve AB müktesebatına uyum konusunda somut ilerlemeler sağlanmış, ekonomik ve sosyal alanda uluslararası işbirliklerini artıracak ve yeni pazarlara ulaşmaya imkân verecek dış politika açılımları gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde sağlanan siyasi istikrar, kararlılıkla uygulanan mali disiplin ve para politikaları, gerçekleştirilen yapısal reformlar, uluslararası piyasalardaki olumlu koşullar; makroekonomik istikrarın sağlanması ve kamu dengeleri açısından olumlu sonuçları beraberinde getirmiştir.

2003-2007 döneminde, yıllık ortalama yüzde 6,9 oranında ekonomik büyüme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, aynı dönemde, yıllık ortalama olarak, GSYH'nın yüzde 4,6'sı gibi yüksek bir oranda kamu faiz dışı fazlası verilmiştir. 2002 yılında yüzde 10 olan toplam kamu açığının GSYH'ya oranı yüzde 0,1'e düşürülmüş, AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYH'ya oranı ise yüzde 73,7'den yüzde 39,4'e inmiştir. Aynı dönemde tüketici fiyatları yıllık enflasyonu yüzde 39'dan yüzde 8,4'e düşmüştür.

Türkiye'nin 2003-2007 deneyimi mali disiplinin, düşen enflasyonun ve güçlü büyüme performansının eş zamanlı olarak gerçekleştirilebileceğini ortaya koymuştur.

Bu dönemde ihracatta da yüksek bir performans sergilenmiştir. Öte yandan, enerji fiyatlarındaki yükseliş, üretimin ithalata bağımlılığı ve yurtdışı talepteki artış nedeniyle yükselen ithalat, cari açığın yüksek seviyelere ulaşmasına neden olmuştur. Bununla beraber, sağlanan istikrar ve güven ortamının katkısıyla önemli tutarlara ulaşan

doğrudan uluslararası sermaye girişi sayesinde yüksek cari açıkların finansmanında bir sorun yaşanmamıştır.

Küresel Krizin Ortaya Çıkışı

2007 yılının ikinci yarısında ABD konut piyasasında başlayan ciddi sorunlar sonucunda gelişmiş ülke piyasalarında varlık fiyatlarındaki düşüş, hane halklarının servetlerinin azalmasına ve dolayısıyla iç talepte daralmaya neden olmuş, önemli yatırım bankalarının bilançolarında ciddi bozulmalara yol açmıştır. Küresel ekonomik ve finansal entegrasyonun yüksek düzeylere ulaştığı bir dönemde, bu gelişmeler 2008 yılından itibaren tüm dünya ekonomilerini hızla etkilemeye başlamıştır. Gelişmiş ülkelerdeki finans piyasalarında ortaya çıkan ve zamanla gelişmekte olan ülkelere yayılan istikrarsızlık, 2008 yılının ikinci yarısından itibaren çok ciddi boyutlara ulaşmış ve küresel ölçekte bir ekonomik krize dönüşmüştür.

2008 yılı son çeyreğinden itibaren çok sayıda gelişmiş ülkenin ekonomisi daralma sürecine girmiş ve pek çok gelişmekte olan ülkede büyüme hızı yavaşlamaya başlamıştır. 2009 yılında, dünya hâsılasının yüzde 1,4, ABD'nin yüzde 2,6, Japonya'nın yüzde 6, Euro bölgesinin yüzde 4,8 oranında daralacağı tahmin edilmektedir. Öte yandan, Çin ve Hindistan'ın halen yüksek oranlı büyümelerinin de etkisiyle gelişmekte olan ülkelerin yüzde 1,5 oranında büyüme kaydetmesi beklenmektedir. Dünya ekonomisinde yaşanan olumsuz gelişmelerin etkileri dünya ticaret hacminde daha çarpıcı bir şekilde görülmektedir. Nitekim 2009 yılında dünya ticaret hacminin yüzde 12,2 oranında daralacağı öngörülmektedir.¹

2009 yılında, istihdamda görülen önemli ölçüdeki daralma nedeniyle işsizlik oranının, Euro bölgesinde yüzde 7,5'den yüzde 10'a, ABD'de yüzde 5,8'den yüzde 9,3'e, OECD ülkeleri genelinde yüzde 5,9'dan yüzde 8,5'e yükselmesi beklenmektedir.² Dünya genelinde ise, 2009 yılında işsizlik oranının yüzde 2,6 puan artacağı tahmin edilmektedir.³

2009 yılında küresel daralmanın etkisiyle dünya genelinde enflasyonun düşmesi beklenmektedir. Tüketici fiyatlarının gelişmiş ülkelerde yüzde 0,1 oranında, gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde 5,3 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Öte yandan, 2009 yılında, bir önceki yıla göre, petrol fiyatlarının yüzde 38, petrol dışı emtia fiyatlarının ise yüzde 24 civarında azalması beklenmektedir.⁴

Küresel ekonomik daralma ve enflasyondaki düşüş sonucunda faiz oranlarında gözlenen düşüşün 2009 yılında da sürmesi ve faizlerin düşük oranlarda seyretmeye devam etmesi beklenmektedir.

Son açıklanan veriler, dünya ekonomisinde nispi bir toparlanmanın başladığını, mali piyasalardaki istikrarsızlığın azaldığını, üretici ve tüketici güveninde görece bir iyileşme kaydedildiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, küresel ekonomik büyümeye ilişkin yukarıda verilen tahminlerin bir miktar olumlu yönde revize edilmesi söz konusu olabilecektir. Ancak, yaşanmakta olan küresel krizin derinliği ve yaygınlığı dikkate alındığında özellikle işgücü piyasasının toparlanma hızına ilişkin bazı belirsizlikler halen

¹ IMF, Dünya Ekonomik Görünümü, Temmuz 2009 Güncellemesi

² OECD Ekonomik Görünüm, Haziran 2009

³ IMF, Dünya Ekonomik Görünümü, Nisan 2009

⁴ IMF, Dünya Ekonomik Görünümü, Temmuz 2009 Güncellemesi

sürmektedir. Küresel görünüme ilişkin güçlü bir olumlu beklentinin oluşmasını engelleyen bir diğer faktör, büyümedeki toparlanmanın tüm bölgelerde aynı hız ve yaygınlıkta olmamasıdır.

Mevcut konjonktürde tüm ülkelerin ihtiyatlı bir biçimde hareket etmeleri gerektiği konusunda genel bir mutabakat vardır. Küresel krizle mücadele kapsamında uygulamaya konulan para ve maliye politikaları ile finans sektörüne desteklerin, orta ve uzun dönemde, fiyat istikrarını, finansal istikrarı ve mali sürdürülebilirliği riske atmaması gerektiği konusunda da bir görüş birliği mevcuttur. Bu çerçevede, birçok ülke, orta vadeli programlarını ve hedeflerini oluşturmakta ve kriz sonrası döneme ilişkin çıkış stratejilerini tasarlamaktadır. Bu stratejilerin uluslararası düzeyde etkin koordinasyonu, dünya ekonomisindeki toparlanma sürecinin temel belirleyicisi olacaktır.

Krizin Türkiye Üzerindeki Etkileri

Küresel kriz Türkiye ekonomisini ticaret, finansman ve beklenti kanallarından etkilemiştir.

Küresel krizin, ihracatımızın yüzde 50'sine yakın bir bölümünü teşkil eden AB bölgesinde daha fazla hissedilmesi, ihracat performansımızı olumsuz yönde etkilemiş ve ihracatımız, özellikle sürükleyici sektörler kaynaklı olarak, 2008 yılı Kasım ayından itibaren ciddi oranda düşmeye başlamıştır. Son yıllardaki büyüme performansına önemli katkı yapan ihracattaki bu düşüş, üretim ve istihdamı olumsuz etkilemiştir.

Krizin Türkiye ekonomisini etkilediği ikinci kanal ise finansman kanalıdır. Küresel finansal piyasalarda yaşanan kriz sonucunda diğer gelişmekte olan ülkelere benzer şekilde Türkiye'de de Ekim 2008'den başlayarak net sermaye çıkışı yaşandığı gözlenmiştir. Bunun sonucunda reel sektör, önceki yıllarda kolay ulaşabildiği dış finansman konusunda zorluklar yaşamıştır. Böylece 2008 yılında yüzde 191 olan bankacılık dışı özel sektörün orta ve uzun vadeli dış borç çevirme oranı 2009 yılının yedi ayında yüzde 73'e düşmüştür.

Küresel kriz tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de belirsizlikleri artırmıştır. Artan belirsizlik, hem güven ortamını, hem de ileriye dönük beklentileri olumsuz etkileyerek yatırım ve tüketim kararlarının ertelenmesine ve ekonomik aktivitenin ciddi oranda yavaşlamasına neden olmuştur. Türkiye'nin üretim kapasitesindeki artış sınırlanmış ve mevcut kapasitenin kullanımı olumsuz yönde etkilenmiştir.

GSYH 2008 yılının son çeyreğinde yüzde 6,5 oranında azalmış ve 2008 yılı GSYH artışı yüzde 0,9 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise GSYH'nın yüzde 6 civarında gerileyeceği tahmin edilmektedir. Dönemler itibarıyla bakıldığında, 2009 yılının ilk çeyreğinde yüzde 14,3 olan ekonomideki daralmanın, yılın ikinci çeyreğinde yüzde 7'ye gerilediği görülmektedir. Bu eğilimin devam ederek, yılın üçüncü ve dördüncü çeyreğinde ekonominin önemli ölçüde toparlanması beklenmektedir.

Ekonomideki bu daralma, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, istihdamın azalmasına ve işsizliğin artmasına yol açmıştır. İstihdamın 2009 yılında, bir önceki yıla göre, yüzde 1,1 oranında azalması ve işsizlik oranının yılın tamamında yüzde 14,8

seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, istihdam kayıplarının yanı sıra işgücüne katılma oranının artması da etkili olmuştur.

Kriz, cari işlemler dengesi, enflasyon ve toplam dış borç stoku üzerinde bazı olumlu gelişmelere de yol açmıştır. İthalat ihracattan daha yüksek oranda bir düşüş göstermiş, böylece cari işlemler açığında ciddi bir azalma kaydedilmiştir. İthalattaki daralmanın bir kısmı enerji fiyatlarındaki düşüşten, diğer bir kısmı ise ekonomik aktivitedeki yavaşlamadan kaynaklanmaktadır. Özellikle dış finansman imkanlarının azaldığı bir dönemde, cari işlemler açığının azalması, açığın finansmanı açısından sıkıntı yaşanmamasına yardımcı olmuştur.

Dünyada talep daralmasına bağlı olarak emtia fiyatlarında yaşanan önemli düşüşlerin yanı sıra ülkemizde iç talepteki daralma, enflasyon oranının düşüş eğilimine girmesine katkı sağlamıştır. Azalan enflasyonist baskılar, Merkez Bankasına fiyat istikrarı temel hedefinden sapmadan ekonomik canlanmayı destekleyici yönde bir para politikası uygulama imkanı sunmuştur.

Küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkisi son derece sınırlı kalmıştır. Pek çok ülkeden farklı olarak Türkiye’de kamu kesimi tarafından bankacılık sektörüne müdahale ya da kaynak aktarma ihtiyacı ortaya çıkmamıştır. Bu başarıda, gözetim ve denetim çerçevesinin iyileştirilmesi, uygulamalardaki ihtiyatlı yaklaşım ve sektörün yeniden yapılandırılması belirleyici olmuştur.

Küresel kriz ülkemizde kamu maliyesi performansını ise önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemiştir. Büyümedeki daralmaya ve reel sektörü desteklemeye yönelik yapılan indirimlere bağlı olarak vergi gelirleri bütçe tahminlerinin önemli ölçüde altında kalmıştır. Diğer yandan harcamalar, büyümeden bağımsız bir şekilde, bütçede öngörülen düzeyde gerçekleşmeye devam etmiştir. Ayrıca, krizin etkilerini azaltmak amacıyla bazı harcama kalemlerinde ilave artışlar yapılmıştır. Ekonomik aktivitedeki daralma sonucu sosyal güvenlik sisteminin prim tahsilâtı hedeflerin altında kalmış ve sosyal güvenlik sisteminin açığında belirgin bir artış yaşanmıştır. Bu gelişmeler sonucu bütçe açığı, borç yükü ve Hazinesin iç borç çevirme oranı öngörülen düzeyin üstünde artış göstermiştir.

2009 yılı başında 10,4 milyar TL olarak öngörülen 2009 yılı merkezi yönetim bütçe açığının yıl sonu itibarıyla 62,8 milyar TL’ye ulaşması, 29,8 milyar TL fazla vermesi öngörülen program tanımlı faiz dışı dengenin ise 20,8 milyar TL açık vermesi beklenmektedir.

Bütçe dengesindeki bu gelişme ve ekonomik daralma, son yedi yıl boyunca sürekli azalmakta olan AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYH’ya oranının artmasına yol açmıştır. 2008 yılı sonunda yüzde 39,5 olan bu oranın, 2009 yılı sonunda yüzde 47,3’e yükselmesi beklenmektedir.

Türkiye’de Krize Karşı Alınan Önlemler

Küresel krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırmak amacıyla 2008 yılı ortalarından itibaren bir dizi harcama ve gelir tedbiri uygulamaya konmuştur. Ayrıca Merkez Bankası, BDDK ve SPK’nın aldığı tedbirlerin yanısıra bütçe

dengesi üzerinde doğrudan veya hemen etkisi olmayan kredi ve garanti hacmini artırıcı önlemler de hayata geçirilmiştir. Alınan bu önlemlerle, mal piyasalarındaki işlem miktarını ve dolayısıyla mal ve para akışını artırarak, kriz ortamı nedeniyle baskı altında olan ekonomik aktivitenin rahatlatılması, krizin potansiyel üretim üzerindeki etkilerini sınırlandırarak büyümeye geçiş sürecinin desteklenmesi ile istihdam ve üretim seviyesinin korunması amaçlanmıştır.

İstihdamı korumak ve yeni istihdama imkan sağlamak amacıyla kısa çalışma ödeneği ve işsizlik sigortası ödeme koşulları iyileştirilmiş, işgücü eğitimi için ayrılan kaynaklar artırılmış ve geçici süreli yeni iş alanları oluşturulmuştur. Özel sektörün desteklenmesi amacıyla Eximbank ve KOSGEB'e yapılan transferler ile Merkezi yönetimden mahalli idarelere aktarılan kaynaklar artırılmıştır. GAP ve diğer altyapı ve sulama yatırım projelerine ek kaynak sağlanmıştır.

Uluslararası likidite sıkışıklığının yarattığı dış kaynak sorununu azaltmaya yönelik olarak varlık barışı düzenlemesi ve vergi kolaylıkları hayata geçirilmiştir. Ayrıca, işgücü maliyetlerini azaltmak ve genç, kadın, özürlü istihdam olanaklarını artırmak amacıyla işveren sigorta primini düşürücü düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanında, yurtiçi talebi artırmaya yönelik olarak krizden önemli oranda etkilenen sektörlerde vergi indirimleri sağlanmıştır. Son olarak, krizin sosyal ve ekonomik etkilerini azaltmak amacıyla vergi borçlarında yeniden yapılandırma imkanı getirilmiş, 5084 sayılı Kanunun süresinin bir yıl uzatılmasının yanı sıra bölgesel farkları da dikkate alacak şekilde yeni teşvik sistemiyle vergi indirimleri ve taşınma desteği getirilmiştir.

Çeşitli gelir ve harcama tedbirlerini içeren destek paketlerinin bütçeye maliyetinin, GSYH'ya oran olarak, 2008, 2009 ve 2010 yılları için sırasıyla yüzde 0,8, yüzde 2,1 ve yüzde 1,6 civarında olacağı öngörülmüştür.

II. TEMEL AMAÇ VE REFORM ALANLARI

2010-2012 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programın temel amacı, küresel krizin etkisinden çıkış sürecinde ekonomik ve sosyal yapımızın güçlü yönlerini avantaj olarak kullanarak, ekonomimizin yeniden sürdürülebilir büyüme dönemine girmesini sağlamak ve böylece ülkemizin refah düzeyini artırmaktır.

Kamu kesimi, uyguladığı gelir ve harcama politikalarıyla küresel krizin ekonomi üzerindeki etkilerini azaltmada etkili bir rol üstlenmiştir. Bu politikalardan kısa vadeli olanlar, tüketim harcamalarını artırmaya ve kredi sistemindeki tıkanıklıkları açmaya odaklanmıştır. Orta vadeli politikalar ise ekonomide kalıcı bir şekilde üretim, yatırım ve ihracatı artırmaya yoğunlaşmıştır. Bu doğrultuda, krizden çıkış ve sonrasındaki büyüme sürecinin özel sektör öncülüğünde gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Özel sektörün yatırım ve üretim kararlarındaki öngörülebilirliği ve kullanabileceği kaynakları artırmak için kamu kesimi borçlanma gereğinin tedrici bir şekilde azaltılması ve fiyat istikrarının korunması önem arz etmektedir.

Orta Vadeli Program döneminde ekonomide rekabet gücünü artıracak, büyümeyi ve mali dengelerdeki iyileşmeyi kalıcı hale getirecek kapsamlı bir yapısal reform programı da uygulamaya konulacaktır. Bu çerçevede,

- **Mali kural uygulamasına geçilecektir.**

Mali kurala ilişkin yasal altyapının en geç 2010 yılının ilk çeyreğinde tamamlanması hedeflenmektedir. 2011 yılı bütçe döneminden itibaren kamu mali yönetimi, belirlenen mali kural ile uyumlu olarak yürütülecektir. Kuralın uygulanması, izlenmesi ve kontrolüne ilişkin olarak kamu malı yönetim sisteminde gerekli iyileştirmeler 2010 yılında yapılacaktır.

Mali kural çerçevesinde, orta-uzun vadede kamu açığının milli gelire oranının, sürdürülebilir bir borç yapısı ile uyumlu bir düzeyde gerçekleşmesi hedeflenecektir. Kamu açığında yapılacak uyarlamayı belirlerken, bir önceki yıl gerçekleşen açığın orta-uzun vadeli hedefin ne kadar uzağında olduğu dikkate alınacaktır.

Kamu açığındaki uyarlamayı belirlerken dikkate alınacak diğer bir faktör konjonktürün etkisidir. Kamu açığındaki uyarlama büyümenin uzun dönem ortalamasının üzerinde olduğu yıllarda daha yüksek, altında olduğu yıllarda ise daha düşük olacaktır.⁵

- **KİT'lerde yeni bir yönetim modeli hayata geçirilecektir.**

KİT'lerde hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde esnekliği ve stratejik yönetim anlayışını esas alan yeni bir yasa taslağı hazırlanacaktır.

- **Kamu cari harcamaları öncelikli alanlara yönlendirilecektir.**

Devlet Personel Başkanlığı koordinasyonunda 2010 yılı içinde kamuda atıl personel tespit edilecek ve ihtiyaçlar öncelikle bu personelden karşılanacaktır. Cari harcamalarda Maliye Bakanlığı gözetiminde mevcut faaliyet ve programların gerekliliği ve tasarruf imkanları gözden geçirilecek, Program süresince öncelikli olmayan harcamalardan özenle kaçınılacaktır. Ödenekler borç oluşturmayacak şekilde kullanılacaktır.

⁵ Öngörülen mali kural, $\Delta a = y (a_{-1} - a^*) + k (b - b^*)$ şeklinde ifade edilebilir.

Δa : kamu açığındaki uyarlama / GSYH

a_{-1} : bir önceki yıl gerçekleşen kamu açığı / GSYH

a^* : orta-uzun vadede hedeflenen kamu açığı / GSYH

b : GSYH reel büyüme hızı

b^* : GSYH reel büyüme hızının uzun dönemli ortalaması

y : kamu açığının orta-uzun vadeli hedefine yakınsama hız katsayısı

k : döngüsel (konjonktürel) etkiyi yansıtırma katsayısı

(**y** ve **k** katsayıları negatif rakamlardır. **Δa** 'nın negatif olması kamu açığındaki azalmayı gösterir.

Parametrelere ilişkin değerler, kamu açığının tanım ve kapsamı, uygulama, izleme ve raporlamaya ilişkin ayrıntılar, istisnai hükümler ve diğer hususlar mali kurala ilişkin alt yapıyı oluşturma sürecinde nihai hale getirilecektir.)

- **Kamu yatırımları önceliklendirilerek etkinleştirilecektir.**

Kamu yatırımlarına ayrılan kaynaklar yüksek öncelikli ekonomik ve sosyal altyapı yatırımlarına yönlendirilecektir.

- **Yatırımların finansmanında kamu-özel işbirliği modellerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.**

Yatırım hacmini artırmak ve yatırımlara hız kazandırmak amacıyla kamu özel sektör işbirliği modelinin yasal altyapısı 2010 yılında tamamlanacak ve bu modelle gerçekleştirilecek proje sayısı artırılabilecektir.

- **Sağlık hizmet ve harcamaları etkinleştirilecektir.**

2010 yılında SGK Başkanlığı koordinasyonunda, toplamda maliyet artışına yol açmadan Sağlık Uygulama Tebliğinde yer alan fiyatlar gerçek maliyetlere göre güncellenecek ve teşhise dayalı fiyatlandırma sistemi yaygınlaştırılacaktır. Gereksiz ilaç ve hizmet kullanımını önleyecek tedbirler alınacaktır. Sağlık giderlerinde global bütçe uygulaması yaygınlaştırılacaktır.

- **Sosyal yardımlarda yerindelik ve harcamalarda etkinlik sağlanacaktır.**

Sosyal yardım sisteminde koordinasyonun artırılması ve yerindeliğin sağlanması amacıyla, 2010 yılında ilgili kuruluşların yetki görev ve sorumlulukları Başbakanlık koordinasyonunda yeniden tanımlanacaktır. İdari kapasitenin güçlendirilmesi ve bilişim altyapısının entegrasyonu harcamalarda etkinlik sağlanacaktır.

- **Tarımsal destekler yeniden düzenlenecektir.**

Tarımsal destekleme ödemeleri sektörde rekabet edebilirliği artırmak ve gelir istikrarını sağlamak amacıyla alan ve ürün temelinde farklılaştırılacak, desteklerin idare ve kontrolü alan bazlı yapılacaktır.

- **Vergi kayıp ve kaçığı azaltılacaktır.**

Kurumlar arası etkili bir çapraz kontrol sistemi 2010 yılı içinde kurulacaktır. Gelir idaresi için vergi kayıp ve kaçığın azaltılmasıyla ilgili performans kriterleri belirlenecek, bu kriterler hassasiyetle takip edilecek, idarenin bu çerçevede daha etkili çalışmasına yönelik tedbirler alınacaktır. Ayrıca, gelir vergisi yasası 2010 yılı içinde yenilenecektir.

- **Kaçaklıkla mücadele etkinleştirilecektir.**

Akaryakıt, tütün, içki gibi mallarda ortaya çıkan kaçaklığı azaltmak amacıyla uygulamaya yönelik tedbirler alınacaktır.

- **Yerel yönetimlerin öz gelirlerini artırıcı ve mali yönetimlerini iyileştirici düzenlemeler yapılacaktır.**

Belediye ve il özel idarelerinin, mali yapılarının güçlendirilmesi ve hemşehrilerine karşı yönetim sorumluluklarının artırılması amacıyla öz gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenleme 2010 yılında hayata geçirilecektir.

- **İş dünyasının talep ettiği nitelikte insan gücü yetiştirilmesine hız verilecektir.**

İş dünyası temsilcilerinin, meslek yüksekokullarının yönetiminde ve programlarının belirlenmesinde aktif rol almaları sağlanacaktır. Bu konudaki idari ve yasal düzenleme YÖK Başkanlığı koordinasyonunda 2010 yılında yapılacaktır. Hazırlanmış olan Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi 2010 yılında Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonunda uygulamaya konulacaktır. Mesleki Yeterlik Kurumu koordinasyonunda hazırlanan meslek standartlarının uygulamasına ve belgelendirme sistemine 2010 yılında başlanacaktır.

- **Esnek istihdam biçimleri yaygınlaştırılacaktır.**

İstihdamın artırılması ve kayıtdışılığın azaltılması amacıyla, güvenceli esneklik yaklaşımı çerçevesinde esnek çalışma modelleri teşvik edilecek ve yaygınlaştırılacaktır.

- **Yeni üniversitelerin beşeri ve fiziki altyapıları güçlendirilerek büyüme sürecine katkıları artırılabilecektir.**

2006–2008 yıllarında kurulan üniversitelerin öğretim elemanı ihtiyacı, YÖK Başkanlığı koordinasyonunda Öğretim Üyesi Yetiştirme Programları ve uzaktan eğitim teknolojileri kullanılarak giderilecek ve fiziki altyapı ihtiyaçları öncelikli olarak karşılanacaktır.

- **Kuruluşları tamamlanan kalkınma ajansları faaliyete geçirilecektir.**

2010 yılında ülke genelinde tüm ajanslar faaliyete geçirilerek, mali ve teknik destek sunacak kapasiteye ulaştırılacaktır. Ajanslar, kalkınmayı, rekabet gücünü ve yenilikçi yerel girişimleri destekleyen programlar uygulayacaktır.

- **Devlet yardımları şeffaflaştırılacak ve etkinleştirilecektir.**

Hazine Müsteşarlığı sorumluluğunda 2010 yılı içinde devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesine yönelik yasal ve kurumsal altyapı oluşturulacaktır.

- **Kredi garanti fonunun etkinliği artırılabilecektir.**

KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması ve kredi kanalının genişletilmesi amacıyla Hazine tarafından teminat desteği sağlanan Kredi Garanti Fonuna daha fazla işlerlik kazandırılacaktır.

- **Yargı sisteminin hız ve etkinliği artırılacaktır.**

İş ortamını iyileştirmek, öngörülebilirliği artırmak ve piyasa ekonomisinin etkili bir şekilde işleyebilmesini temin etmek üzere ilgili temel kanunlar güncellenecek, bu alanda yargının hız ve etkinliği güçlendirilecektir.

III. MAKROEKONOMİK POLİTİKA ve HEDEFLER

Bu Programın temel makroekonomik öncelikleri; ekonominin yeniden sürdürülebilir bir büyüme dönemine geçişini sağlamak, istihdamı artırmak, enflasyondaki düşüş eğilimini devam ettirmek ve küresel krizin etkisiyle bozulan kamu dengelerini düzeltmektir. Program bu amaçla, kısa vadeli tedbirlerle orta vadeli yapısal reformları kapsamaktadır. Maliye ve para politikalarının uyumlu bir şekilde uygulanması Program hedeflerine ulaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizin küresel krizin etkisinden çıkışı dünya ekonomisindeki gelişmelerle yakından ilişkilidir. Programda yer alan hedefler, dış ekonomik konjonktüre ilişkin öngörüler de dikkate alınarak belirlenmiştir. Uluslararası kuruluşların son tahminlerinde dünya genelinde 2009 yılının son çeyreğinden itibaren toparlanmanın başlayacağı ve 2010 yılında düşük seviyede de olsa pozitif bir büyüme gerçekleşeceği öngörülmektedir. Ancak, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere çoğu ülkede işsizlik oranlarındaki artışın 2010 yılında da devam edeceği tahmin edilmektedir. Zayıf talep ve istihdam koşullarına bağlı olarak küresel enflasyonun 2010 yılında da düşük düzeyde seyretmeye devam edeceği öngörülmektedir.

Dünyaya ilişkin beklentiler ve alınacak tedbirler çerçevesinde Program döneminde ekonomik büyüme ve kamu dengelerinde tedrici bir iyileşme hedeflenmiştir. Ekonomik büyümenin yanı sıra işgücü piyasasına yönelik uygulanacak politikaların etkisiyle istihdamın 2010 yılından itibaren tekrar artış dönemine girmesi, böylelikle işsizlik oranında da kademeli bir düşüşün başlaması hedeflenmektedir. Cari açığın Program döneminde ekonomik toparlanma ve yapısal faktörlerin etkisiyle artış eğilimine gireceği beklenmekle birlikte, sürdürülebilir seviyelerde kalacağı öngörülmektedir.

A. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

1. Büyüme ve İstihdam

- i) Merkez Bankasının fiyat istikrarı hedefiyle çalışmamak kaydıyla, para ve maliye politikası ekonomik büyümeyi ve istikrarı destekleyecek yönde eşgüdüm içerisinde yürütülecektir.
- ii) Ekonominin krizden çıkışını kolaylaştırmak ve sürdürülebilir bir büyüme yapısını yeniden tesis etmek amacı çerçevesinde özel sektör yatırımlarını, ihracatı ve istihdamı artırmaya yönelik politikalar uygulanacaktır.
- iii) Ekonomide fiziki ve sosyal altyapı yatırımlarının yenilenmesini ve genişletilmesini sağlamak amacıyla kamu yatırım projelerine ağırlık verilecektir.

- iv) Yeni teşvik sistemi çerçevesinde büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel bazda belirlenen sektörlerde yatırımlar desteklenecektir.
- v) Kalkınma ajansları, yerel potansiyelin harekete geçirilmesi suretiyle üretim ve gelirin artırılmasına katkıda bulunacaktır.
- vi) Teknolojik yeniliklerin yaratılmasını ve geliştirilmesini temel alan kapsamlı bir sanayi stratejisi özel sektör ile işbirliği içinde oluşturularak hayata geçirilecektir.
- vii) Kırsal alanda tarım dışı istihdamı artırmak amacıyla tarıma dayalı sanayi ve kırsal kalkınma politikalarını uygulamaya koymak esastır.
- viii) Bilgi yoğun ve yüksek teknoloji tabanlı üretim yapısının geliştirilmesine yönelik kaynaklar artırılabilecek, böylece ekonomik büyümeye sürdürülebilir bir nitelik kazandırılacaktır.
- ix) Sürdürülebilir bir büyüme sürecine ulaşılmasına katkı sağlayacak yapısal reformlara devam edilecektir.
- x) Yurtiçi tasarrufların artırılması ve borç yaratmayan uzun vadeli kaynak girişi desteklenecektir.
- xi) Kredi kanalının etkinleştirilmesine, KOBİ'lerin teminat ve finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak kredi garanti fonuna Hazine tarafından sağlanan teminat desteği etkin olarak devreye sokulacaktır.
- xii) Kamu politikalarından kaynaklanabilecek belirsizlikler azaltılarak özel sektörün ileriye yönelik uzun dönemli plan yapabilmesi için elverişli bir ortam oluşturulacaktır.

2. Maliye Politikası

Program döneminde izlenecek maliye politikasının temel hedefi, kamu kesiminin kaynak kullanımındaki artan payını azaltmak amacıyla, ekonomik krizin de etkisiyle yükselen kamu açıklarını tedrici olarak makul seviyelere indirmektir.

Maliye politikası uygulaması, para ve gelirler politikasıyla uyum içinde, bu Programda belirlenen gelir, harcama, kamu açığı ve borç hedefleriyle ilgili orta vadeli mali hedeflere ulaşılmasını sağlayacak bir yaklaşımla yürütülecektir.

2011 yılı bütçe döneminden itibaren kamu mali yönetimi, belirlenen mali kural çerçevesinde uygulanmaya başlanacaktır.

Politikaların oluşturulmasında ve analizinde büyük önem taşıyan kamu maliyesine ilişkin istatistiklerin daha kapsayıcı ve kaliteli hale getirilmesi sağlanacaktır.

Kamu maliyesinde mali saydamlığı güçlendirmeye yönelik çalışmalara devam edilecek, mali saydamlığı ihlal edecek düzenleme ve uygulamalardan özenle kaçınılacaktır.

a. Kamu Harcama Politikası

Kamu kaynaklarının kullanımında, belirlenen politika ve öncelikler doğrultusunda hareket edilmesi, yürütülen faaliyet ve projelerin gereklilik, etkinlik ve verimlilik açısından gözden geçirilerek kamu harcamalarının sağlıklı bir temele kavuşturulması esastır.

Program döneminde uygulanacak temel harcama politikaları şunlardır:

- i) Kamu idareleri tarafından harcama programları gözden geçirilecek; önceliğini yitirmiş, verimsiz niteliğe sahip faaliyet ve projeler tasfiye edilecektir.
- ii) Kamuda yeni personel istihdam edilmesiyle ilgili olarak merkezi yönetim bütçe kanunlarında sınırlamalar konulmaya devam edilecektir.
- iii) Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin, yararlanıcıların sistemin maliyetine katılımlarını sağlayacak düzenlemeleri de içerecek şekilde, ilaç ve tedavi harcamalarını daha akılcı hale getirmeye yönelik tedbirler alınmaya devam edilecektir.
- iv) Genel sağlık sigortası, getireceği mali yüklerin makul düzeyde tutulması amacıyla, sağlıkta dönüşüm programıyla birlikte uygulanmaya devam edilecektir.
- v) Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından kamuya olan borçlarına mahsuben yapılacak kesintiler düzenli bir şekilde uygulanacak ve kesinti oranı, yeni borç doğmasını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir düzeyde tespit edilecektir.
- vi) Mali sonuç doğuracak düzenlemeler ve uygulamalarla ilgili olarak, kısa dönemin yanı sıra, orta ve uzun dönemdeki yansımaları da içerecek etki analizleri yapılacaktır.
- vii) Sosyal yardımların etkinliğinin artırılması amacıyla sosyal yardım sistemi bir bütün olarak ele alınarak yeniden yapılandırılacaktır.

b. Kamu Yatırım Politikası

Kamu yatırımlarının etkinliği artırılacak; yatırımlar, öncelikli sosyal ihtiyaçları giderecek ve üretken faaliyetleri destekleyecek nitelikteki altyapıya yönlendirilecek; sektörel, bölgesel ve AB'ye uyum yönündeki amaçların gerçekleştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılacaktır. Bu çerçevede;

- i) Kamu yatırımlarının etkili, verimli ve zamanında gerçekleştirilmesini, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasını hedefleyen çalışmalar sürdürülecektir.
- ii) Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma, içme suyu ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir.
- iii) Kamu yatırımları, başta Güneydoğu Anadolu Projesi, Doğu Anadolu Projesi, Konya Ovası Projesi olmak üzere gelişmişlik farklarını azaltmayı hedefleyen ekonomik ve sosyal altyapı projelerine yoğunlaştırılacaktır.
- iv) AB'ye üyelik yönünde ortaya konulan politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürülen çalışmaların gerektirdiği yatırımlar hızlandırılacaktır.
- v) Kamu altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde özel sektör katılımını artırıcı modellerin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
- vi) Kamu yatırım teklif ve kararları, sorun ve çözüm analizlerini içeren sektör çalışmaları ile nitelikli yapılabirlik etüd ve analizlerine dayandırılacaktır.

c. Kamu Gelir Politikası

Uygulanacak kamu gelir politikalarının temel amacı; büyüme, yatırım ve istihdamın desteklenmesi ile ekonomide kayıtdışılığın azaltılmasına katkıda bulunmaktır. Bireysel ve kurumsal tasarruf ve sermaye birikiminin teşvik edilmesi özel önem taşımaktadır. Bu kapsamda;

- i) Vergi politikalarının uygulanmasında istikrar ve vergilendirmede öngörülebilirlik esas olacaktır. Vergi mevzuatı ve uygulamalarında sadeliği ve istikrarı sağlamak amacıyla yasal altyapı güçlendirilecektir.
- ii) Vergi harcamalarının mali boyutunun tespitine yönelik çalışmalar sonuçlandırılacaktır.
- iii) Yüksek oranda vergilendirilen ürünler başta olmak üzere vergi kayıp ve kaçağını önlemeye yönelik denetimler artırılacaktır.
- iv) Vergi ve diğer mali yükümlülüklerin zamanında ödenmesini sağlamak amacıyla etkin bir tahsilât sistemi oluşturulacaktır.
- v) Vergiye gönüllü uyumun artırılması ve vergi tabanının genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.
- vi) Maktu vergi ve harçlar genel ekonomik koşullar göz önüne alınarak güncellenecektir.
- vii) Vergi idaresinin denetim ve uygulama kapasitesinin güçlendirilmesiyle ilgili çalışmalara devam edilecektir.

- viii) Vergi uyumsuzluklarına dair idari yargılama alanında gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
- ix) Belediye ve il özel idarelerinin mali yapılarının güçlendirilmesi ve hemşehrilerine karşı yönetim sorumluluklarının artırılması amacıyla, öz gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenleme hayata geçirilecektir. Yerel idarelerin öz gelirlerin artırılmasında imar ve altyapı hizmetleri sonrasında varlıkların değerinde ortaya çıkan artışlardan daha fazla yararlanılacaktır.
- x) KİT'lerin geçmiş yıllara ilişkin vergisel yükümlülüklerinin yerine getirilmesi doğrultusunda gerekli tedbirler alınacaktır.

d. Kamu Borçlanma Politikası

Borç yönetiminin temel hedefi, finansman ihtiyacının, iç ve dış piyasa koşulları ile maliyet unsurları göz önüne alınarak belirlenen risk düzeyi çerçevesinde, orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanmasıdır. Bu hedef doğrultusunda,

- i) Özel kesim tarafından kullanılabilir fon miktarının artırılması amacıyla, iç borç çevirme oranı kademeli olarak düşürülecektir.
- ii) Finansman programları ve borç bilgilerinin düzenli olarak kamuoyuna duyurulmasına ve borç yönetiminde şeffaflığın artırılmasına devam edilecektir.
- iii) Devlet İç Borçlanma Senetlerinin (DİBS) yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yönelik olarak yeni enstrümanların geliştirilmesi ve perakende satış yöntemine ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.
- iv) Kamu borçlanma imkanlarının geliştirilmesi ve maliyetlerin düşürülmesi amacıyla yatırımcı taleplerine uygun finansman araçları geliştirilecektir.
- v) Nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla yeterli düzeyde rezerv tutulması politikasına devam edilecek, nakit rezervlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesi amacıyla başlatılan çalışmalar sürdürülecektir.

e. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

İdari ve mali sorumlulukların gereği gibi yerine getirilmesi için 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile kamuda oluşturulan yeni mali yönetim ve denetim anlayışının tüm unsurlarıyla hayata geçirilebilmesi için; iç kontrol sistemlerinin sağlıklı bir şekilde kurulması, iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışması esastır.

- i) 5018 sayılı Kanunla uyum sağlayacak şekilde etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştay ile ilgili gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.
- ii) Sayıştay'ın denetim kapasitesinin artırılması için eğitim faaliyetlerine ağırlık verilecektir.

- iii) Mali disiplinin sağlanması ve kamu harcamalarının verimliliğinin artırılması amacıyla Sayıştay'ın uluslararası standartlarda denetim faaliyetlerinin kamuda yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
- iv) Sayıştay'ın denetim faaliyetlerinden beklenen verimin sağlanabilmesi için tüm kamuda iç kontrol sistemlerinin uluslararası standartlarda kurulmuş ve iç denetimin de işlerlik kazanmış olması gerekmektedir. Bu çerçevede kamuda iç kontrol sistemleri ve iç denetimin sağlıklı bir şekilde çalışması yönünde Sayıştay tarafından gerekli girişimlerde bulunulacaktır.
- v) Kamu kurum ve kuruluşlarında yönetimin sorumluluğunun güçlendirilmesi için gerekli mali yönetim, iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik tedbirler güçlendirilecektir.
- vi) Kamuda atanabilecek iç denetçi sayısını artırabilmek amacıyla eğitim ve sertifika verme faaliyetlerine hız kazandırılacaktır.

f. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme

Kamu iktisadi teşebbüslerinin (KİT) karlılık ve verimlilik ilkelerine uygun olarak işletilmesi esastır. KİT'lerin belirli bir takvim ve strateji çerçevesinde özelleştirilme çalışmaları kararlılıkla sürdürülecektir.

- i) KİT'lerde; yetkilenlendirmeyi, hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde etkinliği ve performansa dayalı yönetimi esas alan stratejik yönetim anlayışı yaygınlaştırılacaktır.
- ii) KİT'lerin tüm işletmecilik politikaları, stratejik planlar ile genel yatırım ve finansman kararnamelerinde öngörülen hedeflere ulaşacak şekilde belirlenecek ve etkin bir şekilde uygulanacaktır.
- iii) KİT'lerin atıl durumda bulunan gayrimenkullerinin değerlendirilmesinde rayiç bedel esas alınacaktır. KİT'lerin atıl olmayan gayrimenkullerinin devri, işletmenin verimliliği, bütünlüğü ve çevre sağlığı gibi hususları olumsuz etkilemeyecek şekilde mümkün olabilecektir.
- iv) KİT'lerin zarar eden işletme birimlerinin sorunları, bu birimlerin fonksiyonları da dikkate alınarak, çözüme kavuşturulacaktır.
- v) KİT'lerde nitelikli personel ihtiyacının karşılanması için gerekli tedbirler alınacaktır.
- vi) Kamunun elektrik dağıtımı ve şeker üretimi alanlarından tamamen çekilmesi; telekomünikasyon ve liman işletmeciliğindeki payının ise azaltılması hedeflenmektedir. Ziraat Bankasının hisselerinin bir bölümünün halka arzına yönelik hazırlık çalışmaları başlatılacak; uygulamaya ilişkin karar, çalışma sonuçları ve piyasa koşulları dikkate alınarak verilecektir.

3. Para Politikası

Para politikası 2010–2012 döneminde de enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir. Bu çerçevede para politikasının temel amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda;

- i) Kısa vadeli faiz oranları temel politika aracı olarak kullanılmaya devam edilecektir.
- ii) Enflasyon hedeflerinin Hükümet ve Merkez Bankası tarafından birlikte belirlenmesi uygulamasına devam edilecektir.
- iii) Merkez Bankası, aktarım mekanizmasının para politikası hedefleri doğrultusunda sağlıklı çalışmasını desteklemek amacıyla, likidite yönetimini etkin ve esnek bir şekilde yürütmeye devam edecektir.
- iv) Uluslararası kredi piyasalarındaki sorunların yurtiçi finansal sistemde bir güven kaybı yaratması durumunda, Merkez Bankası döviz ve Türk Lirası likidite sıkışıklığını gidermeye ve söz konusu piyasaların sağlıklı işlemesine yönelik ilave önlemler alabilecektir.
- v) Dalgalı döviz kuru rejimi sürdürülecektir.
- vi) Döviz piyasasında derinliğin kaybolmasına bağlı olarak sağlıksız fiyat oluşumları gözlemlendiğinde döviz satım ihalelerine başlanabilecektir. Ayrıca, piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak spekülasyon davranışlar gözlenmesi durumunda piyasaya doğrudan müdahale de edilebilecektir.
- vii) Döviz arzının döviz talebine kıyasla arttığı dönemlerde güçlü döviz rezervi pozisyonuna sahip olma genel stratejisi çerçevesinde döviz alım ihaleleri düzenlenebilecektir.
- viii) Enflasyon Raporu, para politikasının ve hesap verme mekanizmasının temel iletişim aracı olma işlevini sürdürecektir.
- ix) Para politikasının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını temin etmek amacıyla, enflasyonun hedeften belirgin olarak sapması veya sapma olasılığının ortaya çıkması halinde, Merkez Bankası hedeften sapmanın nedenlerini ve enflasyonun tekrar hedefe yakınsaması için alınması gereken önlemleri Hükümete yazılı olarak bildirecek ve kamuoyuna duyuracaktır.

4. Ödemeler Dengesi

Cari açığın Program döneminde sürdürülebilir bir nitelik kazanması ve borç yaratmayan kaynaklarla finanse edilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Sürdürülebilir ihracat artışını sağlamak amacıyla yenilikçiliğe ve Ar-Ge'ye dayalı, katma değeri yüksek, markalı ürün ve hizmetlerin üretim ve pazarlama süreçleri desteklenecektir.
- ii) Geleneksel ihracat sektörlerinde katma değer artışı sağlanmasına yönelik olarak tasarım, marka, pazarlama ve tanıtım konusundaki mevcut destekler çeşitlendirilerek geliştirilecektir.
- iii) İhracatta pazar çeşitliliği stratejisi kapsamında küresel krizden nispeten daha az etkilenmesi beklenen komşu ve çevre ülkeler, Afrika ülkeleri ve Asya-Pasifik ülkelerine yönelik ihracatın artırılması sağlanacaktır.
- iv) Üretim ve ihracatın ithalata olan yüksek oranlı bağımlılığını azaltmak amacıyla özellikle ara malları ve yatırım mallarında yurtiçi üretim kapasitesini artırıcı politikalara ve desteklere devam edilecektir.
- v) Yurtiçi piyasaya kaliteli ve güvenli ürün arz edilmesini sağlamak üzere mevzuatımızın AB teknik mevzuatına uyumunda ilerleme kaydedilecektir. Ayrıca, mevzuatımızın AB'nin üçüncü ülkelerden ithalatta ürün güvenliği denetimleri sistemiyle de uyumlu hale getirilmesi sağlanacaktır.
- vi) Küresel kriz karşısında finansman imkanlarının artırılmasını sağlamak amacıyla üretim ve ihracata yönelik kredi ve garanti destekleri sağlanmaya devam edilecektir.

B. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ

1. Büyüme ve İstihdam

- i) 2009 yılında ekonomideki daralma, yurtiçi ve yurtdışı talep koşulları ile dış finansman imkânları dikkate alındığında, 2010 yılında ekonomik büyümenin yüzde 3,5 civarında gerçekleşmesi ve kademeli bir şekilde yükselerek 2012 yılında yüzde 5 düzeyine ulaşması hedeflenmektedir.
- ii) Program döneminde yıllık ortalama reel artış hızının özel tüketim harcamalarında yüzde 3,5, özel sabit sermaye yatırım harcamalarında yüzde 10, kamu tüketim harcamalarında yüzde 2,4 ve kamu sabit sermaye yatırım harcamalarında yüzde 1,3 olması öngörülmektedir.
- iii) Program döneminde öngörülen büyüme çerçevesinde istihdam edilenlerin sayısındaki artışın yaklaşık 1 milyon 250 bin kişi olacağı tahmin edilmektedir.
- iv) Kriz nedeniyle 2009 yılında yüzde 14,8'e yükseleceği tahmin edilen işsizlik oranının program dönemi sonunda yüzde 13,3'e gerilemesi beklenmektedir.

2. Kamu Maliyesi

- i) 2009 yılı sonunda yüzde 6,5 olacağı tahmin edilen kamu kesimi açığının GSYH'ya oranının, Program dönemi sonunda yüzde 2,1'e düşmesi öngörülmektedir.
- ii) Aynı şekilde, 2012 yılı genel devlet açığının GSYH'ya oranının da 2009 yılında gerçekleşmesi beklenen yüzde 6,6 seviyesinden yüzde 2,7 seviyesine düşmesi hedeflenmektedir.
- iii) Program dönemi sonunda faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç kamu kesimi dengesinin GSYH'ya oranının 2009 yılındaki yüzde 0,4'lük açıktan sürekli iyileşme göstererek Program dönemi sonunda yüzde 2,1'e yükselmesi beklenmektedir.
- iv) 2009 yılında yüzde 40,1 olacağı tahmin edilen genel devlet harcamalarının GSYH'ya oranının, 2012 yılında yüzde 37,8'e düşmesi beklenmektedir.
- v) 2009 yılında yüzde 33,6 olacağı tahmin edilen genel devlet faiz dışı harcamalarının GSYH'ya oranının, 2010 yılında 34,3'e yükselmesi, daha sonra azalma eğilimine girerek 2012 yılında yüzde 33'e gerilemesi öngörülmektedir.
- vi) 2009 yılında yüzde 33 olacağı tahmin edilen özelleştirme gelirleri hariç genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranının, 2012 yılında yüzde 34,4 olması beklenmektedir.
- vii) 2009 yılında yüzde 24 olacağı tahmin edilen sosyal güvenlik primleri dahil vergi yükünün (vergi red ve iadeleri hariç) GSYH'ya oranının, 2010 yılında yüzde 26,2'ye yükselmesi ve dönem boyunca bu seviyede devam etmesi öngörülmektedir.
- viii) GSYH'ya oran olarak, 2008 yılında yüzde 39,5 düzeyinde gerçekleşen AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun 2009 yılında yüzde 47,3'e yükselmesi beklenmektedir. 2010 yılında yüzde 49'a yükselmesi beklenen bu oranın Program dönemi sonunda yüzde 47,8'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.
- ix) KİT sisteminin Program dönemi süresince GSYH'ya oran olarak yüzde 0,4 civarında faiz dışı fazla vermesi hedeflenmektedir. Söz konusu hedeflere ulaşılması için başta fiyat, stok ve yatırım politikaları kullanılarak gerekli her türlü tedbir alınacaktır.

3. Ödemeler Dengesi

- i) Küresel krizin dünya ekonomisi ve ticaretinde yarattığı hızlı gerilemenin program döneminde tedrici olarak ortadan kalkması beklenmektedir. Bu çerçevede, 2012 yılında, ihracatın yıllık ortalama yüzde 9,7 oranında artarak 130 milyar dolara, ithalatın ise yıllık ortalama yüzde 11,7 oranında artarak 187 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

- ii) 2009 yılında 21 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenen turizm gelirlerinin Program dönemi boyunca sürekli yükselerek 2012 yılında 24,5 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.
- iii) Küresel kriz karşısında daralan dış ve iç talep, üretim ve finansman koşulları altında cari işlemler açığının GSYH'ya oranının Program döneminde ortalama yüzde 3,3 civarında olacağı öngörülmektedir.

4. Fiyat

- i) Dünya enerji ve emtia fiyatlarındaki gerileme ile talepteki durgunluk göz önünde bulundurulduğunda 2009 yılının ilk yarısında enflasyonda kaydedilen gerilemenin önümüzdeki dönemde de devam edeceği beklenmektedir. Bu çerçevede TÜFE yıllık artış hızı tahminleri, 2009 yılı için yüzde 5,9, 2010, 2011 ve 2012 yılları için ise sırasıyla yüzde 5,3, yüzde 4,9 ve yüzde 4,8 olarak alınmıştır.

IV. PROGRAM DÖNEMİ GELİŞME EKSENLERİ

A. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI

1. İş Ortamının İyileştirilmesi

İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır.

Bu çerçevede;

- i) Küresel krizin etkisiyle KOBİ'lerin artan finansman sıkıntısının giderilmesine yönelik tedbirler alınacak; orta ve uzun vadede başta KOBİ'ler olmak üzere işletmelerin finansmana erişimlerinin artırılmasına ve finansal araçların çeşitlendirilmesine yönelik yapısal ve kurumsal iyileştirme çalışmaları yoğunlaştırılacaktır.
- ii) İş ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak bürokrasinin azaltılması, işlemlerin hızlandırılması ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi konusundaki çalışmalar sürdürülecektir.
- iii) Devlet yardımlarının AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.
- iv) Fikri mülkiyet sisteminde kurumsal kapasite ve hukuki altyapı güçlendirilecek, kurumlar arası etkin bir işbirliği ve koordinasyon sağlanacaktır.
- v) Girişimci Bilgi Sistemi geliştirilecektir.
- vi) Esnaf ve sanatkârların rekabet gücünün artırılması ile değişim ve dönüşümün desteklenmesine yönelik iş ortamının iyileştirilmesi çalışmaları yürütülecektir.

2. Ekonomide Kayıtdışılığın Azaltılması

Program döneminde, ekonomide rekabet gücünün artırılması, haksız rekabetin önlenmesi ve kamu finansmanına katkıda bulunulması hedefleri doğrultusunda, ekonomide kayıtdışılığın azaltılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Şubat 2009'da uygulamaya konulan Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı kapsamında kayıt içi faaliyetler özendirilecek, denetim kapasitesi geliştirilecek, yaptırımların caydırıcılığı artırılacak, kayıtdışılığa karşı kurumsal ve toplumsal mutabakat güçlendirilecektir.
- ii) Başta vergi denetimi olmak üzere, denetimlerde etkinliğin kurumlar arası çapraz kontrolü de içerecek şekilde sağlanması amacıyla kamu idarelerinin uygulama kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilerek, idarelerin beşeri ve teknolojik altyapısı iyileştirilecektir.

3. Finansal Sistemin Geliştirilmesi

Finans sektöründe güven ve istikrar güçlendirilecek ve sektörün uluslararası rekabet gücü artırılabilecektir. Bu çerçevede;

- i) Küresel finansal kriz nedeniyle olumsuz etkilenen kredi kanallarının canlı tutulmasını sağlamaya yönelik alınan tedbirler geliştirilecektir.
- ii) Finansal piyasalarda güvenin güçlendirilmesine ve sistemik riskin önlenmesine yönelik güncel yaklaşım ve araçlara işlerlik kazandırılacaktır.
- iii) Finansal sektörün düzenleme ve denetimi, uluslararası standartlara, AB müktesebatına, küresel kriz sonrası dönemde G-20 platformu öncülüğünde yürütülen yeni çalışmalara uyum gözetilerek geliştirilecek, yurtdışı denetim otoriteleri ve ilgili uluslararası mercilerle işbirliği ve bilgi paylaşımı artırılabilecektir.
- iv) İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi, açıklanacak olan strateji belgesi doğrultusunda uygulamaya konulacaktır.
- v) Sermaye Piyasası Strateji Belgesi hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.

4. Enerji ve Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi

a. Enerji

Enerji politikasının temel amacı; artan nüfusun ve büyüyen ekonominin enerji ihtiyacının, rekabetçi bir serbest piyasa ortamında, sürekli, kaliteli ve güvenli bir şekilde asgari maliyetle karşılanmasıdır. Bu çerçevede;

- i) Küresel ekonomik kriz nedeniyle baskılanan ancak arz-talep projeksiyonlarına göre orta dönemde oluşması öngörülen elektrik arz açığının giderilmesi ve

uzun dönemde enerji arz güvenliğinin sürdürülmesi amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır.

- ii) Elektrikte işleyen bir serbest piyasanın tesisi amacıyla dağıtım öncelikli olmak üzere özelleştirmeler tamamlanacak, özel sektör yatırımlarının istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi desteklenecektir.
- iii) Elektrik enerjisinde kaynak çeşitliliğine ve arz güvenliğine katkı sağlayacak olan nükleer güç santralleri yapımına başlanacaktır.
- iv) Elektrik enerjisi üretiminde, ithal bir kaynak olan doğal gaza aşırı bağımlılığı azaltmak üzere yerli ve yenilenebilir kaynakların kullanımına hız verilecektir.
- v) Enerji verimliliğini artırmaya yönelik etkin uygulama mekanizmaları oluşturulacaktır.
- vi) Doğal gaz kullanımı rekabete dayalı olarak yaygınlaştırılacak ve mevsimsel talep değişimleri de dikkate alınarak, ulusal düzeyde doğal gaz arz güvenliği sağlanacaktır.
- vii) Bölgemizde bulunan enerji (petrol, doğal gaz ve elektrik) kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılmasında Türkiye'nin transit güzergahı ve terminal ülke olması için gerekli çalışmalar sürdürülecektir.

b. Ulaştırma

Ulaştırma sektöründe temel amaç; taşıma türleri arasında dengenin sağlandığı, çağdaş teknoloji ve uluslararası kurallarla uyumlu, çevreye duyarlı, ekonomik, güvenli ve hızlı taşımacılığın yapıldığı bir ulaştırma altyapısının zamanında oluşturulmasıdır. Ulaştırma alt sektörlerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte çalışması ve kombine taşımacılığın yaygınlaştırılması esastır. Bu çerçevede;

- i) Ulaştırma altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde kamu-özel işbirliği modellerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
- ii) Ulaştırmanın tüm türlerinde trafik güvenliği artırılabilecek; denizlerimizde seyir emniyetine öncelik verilecektir.
- iii) AB kaynaklarından azami ölçüde yararlanılarak, ulusal ulaşım ağlarımızın Trans-Avrupa ulaştırma ağları ile bütünleşmesi, Türk limanlarının AB deniz otoyollarında ana akslar üzerinde yer alması ve Avrupa Tek Havasahasına entegrasyonumuz yönündeki çalışmalara devam edilecektir.
- iv) Devam eden bölünmüş yol yapım çalışmaları tamamlanacak, ayrıca mevcut karayollarının standartları yükseltilerek iyileştirilecektir.
- v) TCDD'nin hizmet kalitesi artırılabilecek, hızlı tren ile yolcu taşımacılığı yaygınlaştırılacaktır. Kamu üzerindeki mali yükünü azaltmak amacıyla, TCDD yeniden yapılandırılacaktır.

- vi) Yük taşımacılığında demiryolu ve deniz yoluna ağırlık verilecek; çevre bağlantıları geliştirilerek limanlar kombine taşımacılık yapılabilen lojistik merkezler haline getirilecektir. Uygun liman sahaları tespit edilecek, ana limanlar oluşturulacak ve limanların etkili ve etkin yönetimi sağlanacaktır.
- vii) Havaalanlarında orta ve uzun vadeli kapasite ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bu çerçevede bölgesel hava taşımacılığının geliştirilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.
- viii) Kentiçi ulaşım altyapı projelerinin planlanması, projelendirilmesi, yapımı ve işletilmesi aşamalarında etkinlik ve verimliliği sağlayabilmek amacıyla merkezi ve yerel düzeyde idari kapasitenin artırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

5. Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi

Kentlerin yaşam standartlarının yükseltilmesi, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanması ve yaşanabilir mekânların oluşturulması ile çevrenin korunması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) AB müktesebatına uyum kapsamında oluşturulan çevre mevzuatının uygulanmasına yönelik yönetim, denetim ve uygulama kapasitesi geliştirilecektir.
- ii) İklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik küresel çabalara, hazırlanacak ulusal strateji çerçevesinde katkıda bulunulacaktır.
- iii) Ülkemizde su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetimi amacıyla idari, yasal ve finansal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.
- iv) Eysel nitelikli katı atık yönetiminde kaynaktan ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak değerlendirilecek, düzenli depolama yöntemi tercih edilecektir.
- v) Çevre korumaya yönelik kentsel altyapı hizmetlerinin planlanması, projelendirilmesi, gerçekleştirilmesi ve işletilmesinde belediyelerin kapasiteleri geliştirilecektir.
- vi) Kentsel gelişme stratejisi ve eylem planı hazırlanacaktır.
- vii) Planlama ve yapılaşma süreçlerinde afet riskini dikkate alan düzenlemeler yapılacaktır.

6. Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi

Özel sektörün yenilik yeteneğini artırmak, bilim ve teknolojiye etkinleşmek ve bu etkinliği ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürmek bilim ve teknoloji politikasının temel amacıdır. Bu çerçevede;

- i) Özel kesimin, özellikle de KOBİ'lerin Ar-Ge kapasitesi ve Ar-Ge'ye olan talebinin artırılması sağlanacaktır.
- ii) Özel sektör ile üniversiteler ve araştırma kurumları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik programlar ve rekabet öncesi Ar-Ge işbirlikleri desteklenecektir.
- iii) Araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesi ve teknoloji transferi uygulamaları etkinleştirilecek ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri güçlendirilecektir.
- iv) Dışa bağımlılığın yüksek olduğu savunma, sağlık ve enerji gibi sektörlerde yerli teknolojiye dayalı ürün ve teknolojiler geliştirilmesine yönelik programların işlerliği artırılacaktır.
- v) Öncelikli teknoloji alanlarında araştırmacı insan gücü özel sektörün ihtiyaçları da dikkate alınarak nitelik ve nicelik yönünden geliştirilecektir.
- vi) Ar-Ge'ye dayalı üretim yeteneğini güçlendirmek amacıyla başta gelişmekte olan üniversitelerde olmak üzere araştırma merkezleri ve merkezi laboratuvarların oluşumu desteklenecektir.

7. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanımıyla bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin hızlandırılması ve bu yolla ülkemizin refah düzeyinin artırılmasına katkı sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının geliştirilmesi amacıyla elektronik haberleşme sektöründe alternatif altyapı ve hizmetlerin sunumuna önem verilerek rekabet artırılacaktır.
- ii) Sektörde etkin rekabet ortamının tesis edilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan hukuki düzenlemeler tamamlanacak, mevcut düzenlemeler değişen teknoloji ve pazar yapısının ortaya çıkardığı ihtiyaçlar doğrultusunda gözden geçirilecek ve düzenlemelerin zamanında ve etkin şekilde uygulanması sağlanacaktır.
- iii) Ekonomide verimlilik düzeyinin ve rekabet gücünün artırılması amacıyla, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısındaki bölgesel farklılıklar da azaltılarak, toplumun tüm kesimlerinin, geniş bant teknolojileri başta olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi artırılacak, uygun maliyetlerle yaygın kullanımı sağlanacaktır.
- iv) Uydu teknolojileri alanında; yerli uydu imal edilmesi ve buna ilişkin Ar-Ge faaliyetleri konularında çalışmalar yoğunlaştırılacaktır.
- v) Bilgi teknolojileri sektörünün ihtiyaç duyduğu uzmanlık alanlarında nitelikli insan kaynağının geliştirilmesine yönelik eğitim programları hayata geçirilecektir.

- vi) Posta sektörü, kalite, güvenilirlik ve erişilebilirlik esasları ile AB mevzuatı paralelinde rekabetçi bir anlayışla yeniden yapılandırılacak ve sektörde etkin düzenleme ve denetim sağlanacaktır.
- vii) Yayıncılık sektörü teknolojiadaki gelişmeler de dikkate alınarak geliştirilecek, AB ülkelerine paralel olarak ülkemizde karasal sayısal yayıncılığa geçiş sağlanacaktır.

8. Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi

Tarım sektöründe, gıda güvencesinin ve güvenliğinin sağlanması ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gözetilerek, örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir yapının oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Tarımsal destekler, alan ve ürün temelinde farklılaştırılarak üretimde etkinlik, verimlilik ve kaliteyi artırmaya yönelik olarak yeniden düzenlenecektir.
- ii) Tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin veriler nitelik ve nicelik olarak iyileştirilecek ve bilgi altyapısı geliştirilecektir.
- iii) Tarım ve gıda işletmelerinin modernizasyon faaliyetleri, bitki ve hayvan sağlığı ile gıda güvenliği öncelikleri çerçevesinde desteklenecektir.
- iv) Tarım ürünleri ihracat desteklerinde, katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere ağırlık verilecektir.
- v) Üreticilerin, faaliyetlerinde verimliliği ve pazarlama imkanlarını geliştirmek üzere ticari işletmelere dönüşümü yönünde örgütlenmeleri desteklenecektir.
- vi) Bitkisel üretimde, verimliliği artırma amaçlı uygulamalar yaygınlaştırılacak, başta bitki hastalık ve zararlılarıyla entegre mücadele yöntemlerinin kullanımı olmak üzere bitki sağlığı uygulamaları geliştirilecektir.
- vii) Hayvancılıkta, destekler yapısal dönüşümü sağlayacak şekilde düzenlenecek, ıslah çalışmaları ile hastalık ve zararlılarla mücadele ve kaliteli yem bitkileri üretiminin artırılmasına öncelik verilecektir.
- viii) Su ürünleri sektöründe, kaynak yönetim sistemine yönelik kurumsal kapasite geliştirilecek ve yetiştiriciliğin çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.
- ix) Eğitim ve yayım hizmetlerinin güçlendirilmiş üretici örgütleri tarafından yürütülmesine ağırlık verilecek ve mevcut kamu faaliyetleri iyileştirilecektir.
- x) Toprak ve su kaynaklarının etkin kullanılmasına yönelik yöntem ve araçlara öncelik verilecektir.
- xi) Tarımsal işletmelerdeki ölçek sorununu gidermek üzere tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanması önlenerek ve arazi toplulaştırma çalışmaları hızlandırılacaktır.

- xii) Sulama yatırımları yaygınlaştırılırken, GAP, DAP ve KOP uygulamalarına ivme kazandırılacak, ayrıca sulama projelerinin yapımı ve/veya işletme-bakımı özel sektör yatırıma açılacaktır.
- xiii) Ormanlar, toplum sağlığı ve ihtiyaçları dikkate alınarak sürdürülebilir yönetim anlayışı dahilinde korunarak değerlendirilecek; ağaçlandırma, rehabilitasyon ve kent ormancılığı geliştirilecek; ekosistem ve ergonomik ağırlıklı eğitim ve tanıtım faaliyetleri yoğunlaştırılacaktır.

9. Sanayi ve Hizmetlerde Yüksek Katma Değerli Üretim Yapısına Geçişin Sağlanması

a. Sanayi

İmalat sanayiinde yüksek katma değerli mal üretimini artırarak, yapısal dönüşümün hızlandırılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Şirketlerin yeniden yapılandırılmasına yönelik düzenleme ve desteklere öncelik verilecektir.
- ii) Orta ve yüksek teknolojlili sektörler başta olmak üzere, sanayi ihracatının artırılmasına ve yapısal dönüşümüne yönelik girişimler desteklenecektir.
- iii) Kümelenme politikası oluşturulacak, bu kapsamda işletmelerin sanayi bölgelerinde kurulması özendirilecek, işletmeler arası işbirliği ve kümelenme faaliyetleri bir model çerçevesinde desteklenecektir.
- iv) KOBİ'lerin büyüme ve birleşmeleri özendirilecektir. Bu çerçevede verimlilikleri, iş kurma ve geliştirme faaliyetleri desteklenecektir.
- v) Sanayi mallarında kaliteyi artırmak üzere uygunluk değerlendirme ve piyasa gözetim sistemleri etkinleştirilecektir.
- vi) Savunma sanayiinde, yurtiçi teknoloji ve kabiliyet edinimini esas alan bir sistem oluşturulacaktır.
- vii) Madencilikte ülke potansiyelinden en üst düzeyde yararlanılacak, yurtdışında ve yurtdışında petrol ve doğal gaz arama ve üretim çalışmalarına hız verilecek, ihtiyaç duyulan kurumsal yapılandırma çalışmaları yürütülecektir.

b. Hizmetler

Ekonomide ağırlığı giderek artan, büyümenin ve istihdamın itici gücü olan hizmetler sektöründe kalite ve verimlilik düzeyinin artırılması, rekabet ortamının geliştirilmesi ve hizmet ihracatının artırılması temel amaçtır.

Turizm

Turizm sektöründe, ülkeye gelen turist sayısının artırılması yanında, hizmet kalitesini artıran, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, doğal sermayeyi koruyan ve sürdürülebilir kılan, ülkemiz turizminin karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uygun turizm çeşitlerini öne çıkaran bir yapının oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Turizm yatırımları çeşitlendirilecek, gelişmiş ve yoğun kullanıma konu olan yörelerin yanı sıra diğer yörelere yaygınlaştırılacak ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sağlanacaktır.
- ii) Sektörle ilgili tüm yatırımlar, doğal, tarihsel, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde ele alınacaktır.
- iii) Uluslararası turizm pazarından alınan payın artırılabilmesi için seçilmiş pazarlar başta olmak üzere tanıtıma ağırlık verilecektir.
- iv) İstanbul başta olmak üzere gelişme potansiyeli yüksek turizm bölgelerinin kültürel, sosyal ve doğal zenginlikleri sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla değerlendirilecektir.

İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri

Ülke ekonomisi ve sosyal gereksinimlere uygun, ileri teknoloji ve uluslararası kurallara uyumlu, çevreye duyarlı, katma değeri, döviz girdisi ve istihdamı yüksek ve bu doğrultuda hizmet kalitesi, beşeri ve fiziki sermayesi gelişmiş bir sektör yapısı oluşturmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Yurtdışı müteahhitlik ve müşavirlik hizmetlerinde rekabet gücü artırılabilecektir.
- ii) Sektörde denetim etkinleştirilecektir.
- iii) Sektörde istihdam edilen işgücü kalitesi artırılabilecektir.
- iv) Sektörde teknik müşavirlik hizmetlerinin kalitesi artırılarak, yaygın şekilde kullanımı sağlanacaktır.

Ticaret Hizmetleri

Sektörde rekabetçi bir ortamda verimlilik artışının sağlanması, faaliyet hacminin büyütülmesi, teknoloji ve yenilikçiliğin özendirilmesi temel amaçtır. Sektördeki KOBİ'lerin rekabet gücünün, kalite ve verimlilik düzeyinin artırılması, rekabet ortamının geliştirilmesi ve hizmet ihracatının artırılması esastır. Bu çerçevede;

- i) Ticaret hizmetlerinde yüksek katma değerli hizmet üretimi desteklenecek, sektörün orta vadede yeniden yüksek büyüme hızına ulaşması sağlanacaktır.

- ii) Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektöründe; rekabeti ve tüketiciyi koruyan, bağlantılı diğer sektörlerde üretimi destekleyen, kayıtdışılığı önleyen, verimlilik ve kaliteyi artıran, hijyen kurallarına uyumu ve sektör içi kesimler arasında dengeli gelişmeyi sağlayan bir yapılanma gerçekleştirilecektir.
- iii) Yüksek standartlara sahip güvenilir, ucuz ve hızlı ulaşım sistemleri ile fiziki mal akışının temini yönünde; lojistik ve kombine taşımacılık faaliyetlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
- iv) Tüketici haklarının korunması kapsamında haksız ticari uygulamaların denetlenmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

B. İSTİHDAMIN ARTIRILMASI

1. İşgücü Piyasasının Geliştirilmesi

İstihdam odaklı sürdürülebilir büyüme çerçevesinde, krizin olumsuz etkilerinin asgariye indirilmesi, istihdamın artırılması ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) İstihdamın artırılması ve kayıtdışılığın azaltılması amacıyla, güvenceli esneklik yaklaşımı çerçevesinde esnek çalışma modelleri teşvik edilecek ve yaygınlaştırılacaktır. Bu kapsamda sosyal diyalog kanalları etkili olarak işletilecektir.
- ii) İşletmelerin ve çalışanların dünyada ve ülkemizde yaşanan değişimlere uyum sağlama kapasite ve yetenekleri artırılabilecektir.
- iii) İşgücü piyasasında başta gençler, kadınlar ve özürliüler olmak üzere dezavantajlı kesimlere yönelik destekleyici politikalar sürdürülecektir.
- iv) İşletmelerin ilave istihdam oluşturmalarını kolaylaştıracak ve kayıtdışına yönelişi önleyecek yeni modeller geliştirilecektir.

2. Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlılığının Artırılması

Eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması ve işgücü piyasasında talep edilen nitelik ve nicelikte insan gücünün yetiştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi etkili bir şekilde uygulanacaktır.
- ii) Ortaöğretim ve yükseköğretim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum artırılabilecektir.
- iii) Mesleki okulların müfredatlarının mesleki standartlarla uyumlaştırma çalışmaları başlatılacaktır.

3. Aktif İşgücü Politikalarının Geliştirilmesi

Bireylerin işgücü piyasasında kendilerine uygun iş edinmelerini kolaylaştırmak amacıyla mesleki beceri ve nitelik düzeylerini artıracak işgücü eğitimlerinin, kamu istihdam hizmetlerinin ve iş yaratmayı içeren aktif işgücü programlarının yaygınlaştırılması ve bu kapsamda sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Aktif işgücü programları, krizin işgücü piyasasında yarattığı olumsuz etkiler de göz önüne alınarak, işgücü piyasası ihtiyaç analizleri doğrultusunda yaygınlaştırılacak ve bu programların işgücü piyasası üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.
- ii) Aktif işgücü programlarının etkin uygulanması yönünde İŞKUR'un kurumsal kapasitesi geliştirilecektir.
- iii) İşsizlere yönelik, başta toplum yararına çalışma programları olmak üzere, kısa vadeli istihdam yaratmayı sağlayan programlara devam edilecektir.

C. BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL DAYANIŞMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ

1. Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi

Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yeni fikirlere açık, özgüven ve sorumluluk duygusuna sahip, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik değerleri benimsemiş, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen bilgi toplumu insanını yetiştirmek eğitim politikasının temel amacıdır. Bu çerçevede;

- i) Eğitimin tüm kademelerinde okullaşma oranları artırılacak, donanım ve fiziki altyapı geliştirilecek, eğitime erişimde bölgeler ve cinsiyet itibarıyla dengesizlikler azaltılacaktır.
- ii) Eğitimde kalite, rekabet, verimlilik ve fırsat eşitliğini artırmaya yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu yeniden yapılandırılacaktır.
- iii) Eğitimin her kademesinde alternatif finansman modelleri geliştirilecek, özel sektörün eğitim yatırımları kalite odaklı bir anlayışla teşvik edilecektir.
- iv) Mesleki eğitimin payı ve kalitesi artırılacak, özel sektör ve meslek örgütlerinin mesleki eğitim sürecine aktif katılımı sağlanacaktır.
- v) Orta ve yükseköğretimde öğrenci ve öğretim elemanı değişimi ve hareketliliğini yaygınlaştırıp artırmaya yönelik uluslararası programlar ile yabancı öğrenci ve bilim insanlarının ülkemizdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılmasına yönelik hibe programları yaygınlaştırılacak ve yenileri ihdas edilecektir. Bu yaklaşım çerçevesinde, idari yapıda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2. Sağlık Sisteminin Geliştirilmesi

Sağlık politikasının temel amacı, vatandaşların ekonomik ve sosyal hayata sağlıklı bireyler olarak katılımını sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmektir. Bu çerçevede;

- i) Aile hekimliği uygulaması tüm yurda yaygınlaştırılacaktır.
- ii) Sağlık hizmetlerine erişilebilirlik artırılacaktır.
- iii) Koruyucu sağlık hizmetleri güçlendirilerek yaygınlaştırılacaktır.
- iv) Akılcı ilaç kullanımı ve teşhise dayalı fiyatlandırma gibi uygulamalarla başta ilaç olmak üzere, sağlık harcamalarında etkinliğin artırılması sağlanacaktır.

3. Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele

Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması, yaşam kalitelerinin yükseltilmesi ve toplumla bütünleşmelerinin sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Dezavantajlı gruplar için eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik gibi temel hizmetlerin erişilebilirliği artırılacaktır.
- ii) Yoksullukla mücadele kapsamındaki hizmetlerde, yoksulluğun nesiller arası aktarımını ve yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyecek uygulamalara ağırlık verilecektir.
- iii) Yoksulluğu azaltmaya yönelik transferler daha etkin hale getirilecektir.
- iv) Aile destek hizmetleri yaygınlaştırılacak, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddete karşı daha yoğun mücadele edilecek, dezavantajlı çocuklara yönelik önleyici, koruyucu ve rehabilite edici hizmetlerin kalitesi artırılacaktır.

4. Sosyal Güvenlik Sisteminin Etkinliğinin Artırılması

Sosyal güvenlik sisteminin; nüfusun tümünü kapsayan, toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayabilen, mali sürdürülebilirliğe ve etkin denetim mekanizmasına sahip, kaliteli hizmet sunan bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Sosyal sigorta sisteminde hak kaybını ve mükerrer yararlanmayı önlemeye yönelik olarak bilgi işlem altyapısı güçlendirilecek; sistem etkili, erişilebilir ve sürdürülebilir hizmet sunan bir yapıya kavuşturulacaktır.
- ii) Sosyal hizmetler ve yardımlar alanında nitelikli personel ve ara eleman eksikliği giderilecektir.
- iii) Özürlülerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartları iyileştirilmeye devam edilecektir.

- iv) Sosyal yardım sisteminde koordinasyonun artırılması ve yerindeliğin sağlanması amacıyla, ilgili kuruluşların yetki görev ve sorumlulukları Başbakanlık koordinasyonunda yeniden tanımlanacaktır.

5. Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi

Toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginlik ve çeşitliliğimizin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması temel amaçtır. Bu doğrultuda, kültürel birikimimizin günümüz değerleriyle sentezlenmesi ve farklılıklarımızı zenginliğimiz kabul eden bir anlayışla, ortak kültürel değerlerimiz etrafında tüm bireylerin hoşgörü ve dayanışma içerisinde yaşaması hedeflenmektedir. Bu çerçevede;

- i) Toplumumuzda dayanışma, uzlaşma ve hoşgörü kültürünü besleyen toplumsal kurum ve kaynakların tespiti ile bu kültürü zayıflatan etkenlerin ortaya çıkarılmasına yönelik sosyal araştırmalara öncelik verilecektir.
- ii) Gençlik hizmetleri, gençliğe ilişkin bütün alanları kapsayacak, gençlerin özgüven ve aidiyet duygularını geliştirecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.
- iii) Yazılı ve görsel basında ailenin bütünlüğünü ve önemini vurgulayan, aile içi ilişkilerin güçlenmesini hedef alan dizi, belgesel, çizgi film gibi yayınların yaygınlaşması desteklenecektir.
- iv) Yurtiçi ve yurtdışı kültür mirasımızın envanterinin çıkarılması, bu mirasın korunması ve restorasyonuna yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bu konuda kamuoyunun bilinç düzeyi artırılabilecektir.
- v) Kültür turizminin geliştirilmesi ve sinema, belgesel film gibi kültür ürünleri üretiminin teşvik edilmesi suretiyle kültür sektörünün ekonomik boyutu güçlendirilecektir.

D. BÖLGESEL GELİŞME VE BÖLGESEL GELİŞMİŞLİK FARKLARININ AZALTILMASI

Bölgesel gelişme politikalarında temel amaç; bir taraftan bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak ve kırsal alanda asgari yaşam standartlarını geliştirmek; diğer taraftan da bölgelerin rekabet edebilirliklerini artırmak suretiyle, ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkılarını en üst düzeye çıkarmaktır.

1. Bölgesel Gelişme Politikasının Merkezi Düzeyde Etkinleştirilmesi

- i) Bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik açısından ulusal düzeyde eşgüdümü sağlamak ve alt ölçekli plan ve stratejilere genel bir çerçeve oluşturmak üzere Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi hazırlanacaktır.
- ii) Merkezi politikalar ile bölgesel gelişme politikaları arasında planlama, uygulama ve izleme bakımından uyum ve koordinasyonu sağlayarak yönetişimi geliştirmek amacıyla Bölgesel Gelişme Komitesi kurulacaktır.

- iii) Bölgesel plan ve programların uygulanabilirliği gözetilecek, mevcut entegre bölgesel gelişme planları, kalkınma ajanslarının katkısıyla, uygulanabilir programlara ve/veya eylem planlarına dönüştürülecek, çeşitlendirilmiş finansman imkanları sunan tutarlı bir kaynak tahsis planlaması yapılacak, izleme ve değerlendirme mekanizmaları oluşturulacaktır.
- iv) Kalkınma Ajansları Yönetim Sisteminin mevcut ajanslarla birlikte geliştirilmesi sağlanacaktır.
- v) Cazibe merkezlerini destekleme programları yaygınlaştırılacaktır.
- vi) Müzakere sürecinin ilerlemesine bağlı olarak, AB bölgesel gelişme politikalarına uyum ve yapısal fonların kullanımına hazırlık için stratejik bir çerçeve oluşturulacaktır.

2. Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişimin Sağlanması

- i) Krizin olumsuz etkilerini azaltmak ve kriz sonrasında oluşacak yeni küresel ekonomik şartlara tüm bölgeler itibarıyla uyum sağlamak için kalkınma ajanslarından azami düzeyde yararlanılacaktır.
- ii) Bölgesel düzeyde rekabet gücü taşıyan sektörlerle odaklanarak ve yerel girişimleri öne çıkararak; yenilik faaliyetlerini destekleyen, verimlilik ve istihdamı artıran, ulusal ve uluslararası rekabet avantajı ve işbirliği imkanı sağlayan kümelenme politikaları geliştirilecek, buna uygun bir yönetim ve destekleme mekanizması kurulacaktır.
- iii) Yerel uzmanlaşmaya dayalı ve üniversite-iş dünyası işbirliğini merkeze alan, model nitelikte bölgesel inovasyon altyapısı hazırlanacaktır.
- iv) Bölgesel potansiyeli ve yerel işgücü piyasası özelliklerini dikkate alan ve yerel düzeyde ekonomik dönüşümü destekleyen girişimcilik ve işletme modelleri oluşturulacaktır.

3. Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması

- i) Düzey 2 bölgelerinin tamamında kalkınma ajansları faaliyete geçirecektir.
- ii) Merkezi ve yerel düzeyde kurum ve kuruluşlar arası koordinasyonu ve karar alma süreçlerini desteklemek ve merkez-yerel arasında bilgi akışını güçlendirmek üzere, İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS) oluşturulacaktır.

4. Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması

- i) Kırsal Kalkınma Planının uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yapılar oluşturulacaktır.
- ii) AB Kırsal Kalkınma Programının (IPARD) uygulanacağı illerde, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) İl Koordinatörlükleri söz konusu

programı yürütecektir. Bu illerde kalkınma ajansları tarafından yürütülecek tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik programlar ile TKDK'nın uygulamaları arasında uyum sağlanacaktır.

- iii) Tarım sektörünün yeniden yapılanma sürecinde, sosyal ve ekonomik risklerin azaltılması için istihdam odaklı kırsal kalkınma projeleri hayata geçirilecektir.
- iv) Kırsal kalkınma uygulamalarında mahalli idare ve birliklerinin teknik, mali ve kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.
- v) Zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara, kendi istekleri doğrultusunda, eski veya yeni yerleşim yerlerinde sürdürülebilir yaşam koşullarının oluşturulmasına yönelik tedbirler alınacaktır.
- vi) Kırsal alanda yerleşme ve yapılaşmaya ilişkin usul ve esaslar, yöresel koşullara uygun, doğal, tarihi ve kültürel çevreyi koruyacak, afetlere karşı duyarlılığı artıracak, kırsal alanda yaşayan vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılayacak ve yaşam kalitesini artıracak içerikte hazırlanacaktır.

E. KAMU HİZMETLERİNDE KALİTE VE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

1. Kurumlar Arası Yetki ve Sorumlulukların Rasyonelleştirilmesi

Kamu kurum ve kuruluşlarının asli görevlerini yerine getirebilmeleri için görev ve yetkileriyle teşkilat yapıları arasında uyum sağlanması, işlevi kalmamış birimlerin kapatılması, hizmet gereklerinin zorunlu kıldığı durumlar dışında yeni birimler oluşturulmaması, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartında getirilen ilkeler dikkate alınarak merkezi yönetimden mahalli idarelere yetki ve görev aktarılması, yerel yönetimlerin sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartlarının belirlenmesi ve bunlara uyumun denetlenmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Kamu kurum ve kuruluşları arasındaki görev ve yetki karmaşasının giderilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.
- ii) Kamu kurum ve kuruluşlarının işlem ve eylemlerinde uyacakları usul ve esasları içeren yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.
- iii) Yerel yönetimlerin sundukları temel hizmetler için asgari hizmet standartları belirlenecektir.

2. Politika Oluşturma ve Uygulama Kapasitesinin Artırılması

Kamu idarelerinde stratejik yönetimin gerektirdiği dönüşümün sürdürülmesi, yönetsel kararların stratejik planlara dayanan, orta ve uzun vadeli bakış açısı ile şekillendirilmesi, uygulanacak politikaların maliyeti, etkilediği kesimler ve fırsat maliyeti de göz önüne alınarak, bütçenin, kamu idarelerinin performansını gösterecek bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede;

- i) Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu güncellenecektir.

- ii) Stratejik planlar ve performans programları çerçevesinde ölçme, izleme ve değerlendirme süreçleri geliştirilecektir.
- iii) Kamu idarelerinde mevcut idari ve beşeri kapasite, nitelik ve nicelik olarak stratejik yönetim anlayışı doğrultusunda geliştirilecek, yönetim kültürünün yeni yapıya uyarlanmasına dönük programlar düzenlenecektir.

3. Kamu Kesiminde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi

Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynağı planlamasının yapılması, hizmet gereklerine uygun sayı ve nitelikte personel istihdamının sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Kamu personeli bilgi sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
- ii) Kamu personel sisteminin gerek mevzuat gerekse kurumsal açıdan iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

4. e-Devlet Uygulamalarının Yaygınlaştırılması

e-Devlet yapısının; etkin kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde, karar verme süreçleri etkinleştirilerek vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına cevap verecek ve idari yükleri azaltacak nitelikte, birlikte çalışabilir ve bütünleşik hizmetlerin sunulacağı, katılımcılık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri gözetilerek, teknik, idari ve yasal düzenlemeleri içerecek şekilde oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Kamuda karar verme süreçleri bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla etkinleştirilecek, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına yönelik e-Devlet hizmetlerinde iş süreçleri; idari yüklerin azaltılması, mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte çalışabilirliğin sağlanması yönünde iyileştirilecektir.
- ii) Hizmet verimliliğinin artırılması esas olacak, hızlı kazanım ve tasarruf sağlayacak uygulamalar, temel veri tabanları ile ortak altyapı ve hizmetlere öncelik verilecektir.
- iii) Kamuya ait bilgi ve iletişim teknolojileri yatırım projeleri, kurumlar arası koordinasyon ve güvenli elektronik ortamlarda bilgi paylaşımını esas alan bütüncül bir anlayışla yürütülecektir.
- iv) e-Devlet Ana Kapsından sunulan hizmetlerin sayısı artırılabilecektir.
- v) e-Devlete güveni tesis etmek üzere kişisel bilgilerin mahremiyeti ve bilgi güvenliğine yönelik hukuki altyapı çalışmaları yürütülecek ve e-Devlet hizmetlerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

5. Adalet Sisteminin İyileştirilmesi

Hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde adalet hizmetlerinin daha adil, hızlı, güvenli ve isabetli şekilde sunulması, yargılamanın işleyişinde ve temel unsurlarında hizmet kalitesini artırıcı çabaların sürdürülmesi; hukuk kurallarının sosyal düzeni korumanın yanında, sosyal düzenin iyileştirilmesi ve geliştirilmesinin de bir aracı olması temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Adalet hizmetlerinin sunumunun daha hızlı, adil, güvenli ve isabetli şekilde işleyişini sağlamak üzere, AB uygulamaları da dikkate alınarak, hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.
- ii) Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güçlendirilmesi için düzenlemeler yapılacaktır.

6. Güvenlik Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi

Hakların gözetildiği, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengenin korunduğu, toplum destekli ve birey odaklı bir asayiş hizmeti sunumu sağlanacaktır. Bu çerçevede;

- i) Suçun oluşmadan önlenmesi amacıyla önleyici kolluk ve istihbarat hizmetlerine önem verilecek, hizmet sunumunda ilke olarak delilden sanığa ulaşılması yaklaşımını destekleyen altyapı geliştirilecektir.
- ii) Başta terör ve terörizmin finansmanı olmak üzere organize ve mali suçlar ile mücadelede ihtiyaç duyulacak ilave hukuki ve kurumsal düzenlemeler hayata geçirilecektir.
- iii) Yasa dışı göç ve iltica hareketleri, insan ticareti ve kaçakçılığı, uyuşturucu madde ticareti ve kullanımıyla etkin bir şekilde mücadele edilecek ve sınır güvenliğinin yeniden yapılandırılması konusundaki çalışmalara devam edilecektir.

7. Doğal Afetler

Afet yönetiminin, merkezi ve yerel düzeyde, yeterli, etkin ve bütüncül bir çerçevede yürütülmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

- i) Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.
- ii) Ülke genelinde afet riski taşıyan yerleşim yerleri afet risk düzeyine göre önceliklendirilecek, riskin planlı bir şekilde azaltılmasına yönelik teknik ve mali çalışmalar sonuçlandırılacaktır.
- iii) Yaptırımlar da dahil olmak üzere diğer afet türlerini içerecek ve ülkenin tamamını kapsayacak şekilde Doğal Afet Sigortaları Kanunu çıkartılacaktır.

Ek Tablo 1 : Temel Ekonomik Büyüklükler

	2009	2010	2011	2012
BÜYÜME VE İSTİHDAM				
GSYH (Milyar TL, Cari Fiyatlarla)	947	1.029	1.118	1.227
GSYH (Milyar Dolar, Cari Fiyatlarla)	608	641	669	723
Kişi Başına Milli Gelir (GSYH, Dolar)	8.456	8.821	9.096	9.732
GSYH Büyümesi ⁽¹⁾	-6,0	3,5	4,0	5,0
Toplam Tüketim ⁽¹⁾	-2,3	2,5	3,3	4,4
Kamu	5,2	2,3	2,8	2,2
Özel	-3,1	2,5	3,4	4,7
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ⁽¹⁾	-17,9	7,5	6,8	10,2
Kamu	0,6	5,7	-4,6	2,6
Özel	-22,0	8,0	10,0	12,0
Toplam Nihai Yurtiçi Talep ⁽¹⁾	-6,1	3,6	4,1	5,7
Toplam Yurtiçi Talep ⁽¹⁾	-7,6	3,8	4,4	5,8
Nüfus (Yıl Ortası, Milyon Kişi)	71,9	72,7	73,5	74,3
İşgücüne Katılma Oranı (%)	47,6	47,4	47,3	47,3
İstihdam Düzeyi (Milyon Kişi)	20,9	21,3	21,7	22,2
İşsizlik Oranı (%)	14,8	14,6	14,2	13,3
DIŞ TİCARET				
İhracat (FOB) (Milyar Dolar)	98,5	107,5	118,0	130,0
İthalat (CIF) (Milyar Dolar)	134,0	153,0	168,0	187,0
Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	-35,5	-45,5	-50,0	-57,0
İhracat / İthalat (%)	73,5	70,3	70,2	69,5
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (%)	38,2	40,6	42,8	43,9
Turizm Gelirleri (Milyar Dolar)	21,0	22,5	23,5	24,5
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-11,0	-18,0	-22,0	-28,0
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-1,8	-2,8	-3,3	-3,9
Ham Petrol Fiyatı (Dolar/w) ⁽²⁾	62,1	75,2	78,0	80,9
Ham Petrol İthalatı (Milyar Dolar)	7,9	12,4	13,6	15,5
Enerji İthalatı (27. Fasıllar, Milyar Dolar)	26,1	34,5	38,4	43,4
ENFLASYON				
GSYH Deflatörü	6,0	5,0	4,5	4,5
TÜFE Yıl Sonu % Değişme (Tahmin) ⁽³⁾	5,9	5,3	4,9	4,8

(1) Sabit fiyatlarla yüzde değişimi göstermektedir.

(2) DPT tarafından IMF tahminleri kullanılarak yapılan hesaplamalardır.

(3) 3 Haziran 2008 tarihinde belirlenen enflasyon hedefleri, 2009 yılı için yüzde 7,5, 2010 yılı için yüzde 6,5 ve 2011 yılı için yüzde 5,5'dir.

Ek Tablo 2 : Kamu Finansmanına İlişkin Temel Büyüklükler

(Milyar TL)

	2009	2010	2011	2012
Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (1)	-62,8	-50,0	-45,1	-39,1
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	203,9	236,8	253,1	275,4
Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları	266,8	286,8	298,2	314,4
Toplam Kamu Faiz Dışı Fazlası (Program Tanımlı)	-19,8	-3,5	4,4	11,9
Merkezi Yönetim Bütçesi Faiz Dışı Fazlası (Program Tanımlı)	-20,8	-8,4	-2,1	4,3
Merkezi Yönetim Bütçesi Gelirleri (Program Tanımlı)	190,3	220,4	239,6	262,0
Merkezi Yönetim Bütçesi Faiz Dışı Harcamaları (Program Tanımlı)	211,1	228,8	241,7	257,7
Diğer Kamu Faiz Dışı Fazlası (Program Tanımlı)	1,0	4,9	6,5	7,6
Özelleştirme Gelirleri (2)	4,3	10,4	9,4	8,9

(GSYH'ya Oran, %)

	2009	2010	2011	2012
Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (1)	-6,6	-4,9	-4,0	-3,2
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	21,5	23,0	22,6	22,4
Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları	28,2	27,9	26,7	25,6
Toplam Kamu Faiz Dışı Fazlası (Program Tanımlı)	-2,1	-0,3	0,4	1,0
Merkezi Yönetim Bütçesi Faiz Dışı Fazlası (Program Tanımlı)	-2,2	-0,8	-0,2	0,4
Merkezi Yönetim Bütçesi Gelirleri (Program Tanımlı)	20,1	21,4	21,4	21,4
Merkezi Yönetim Bütçesi Faiz Dışı Harcamaları (Program Tanımlı)	22,3	22,2	21,6	21,0
Diğer Kamu Faiz Dışı Fazlası (Program Tanımlı)	0,1	0,5	0,6	0,6
Özelleştirme Gelirleri (2)	0,5	1,0	0,8	0,7
Sosyal Güvenlik Primleri Hariç Vergi Yükü (Red ve İadeler Hariç)	17,7	19,4	19,4	19,3
Sosyal Güvenlik Primleri Dahil Vergi Yükü (Red ve İadeler Hariç)	24,0	26,2	26,2	26,2
AB Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku	47,3	49,0	48,8	47,8

(1) Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bütçe tekliflerini Eylül ayı sonuna kadar doğrudan TBMM'ye gönderdiklerinden, bu kurumların bütçe büyüklükleri tahmini olarak kullanılmıştır.

(2) Merkezi yönetim bütçesi özelleştirme gelirleri ile özelleştirme fonundan aktarılan özelleştirme gelirlerinin toplamıdır.

Not: Negatif işaret açığı göstermektedir.

Ek Tablo 3 : Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (1)

(GSYH'ya Oran, %)

	2009	2010	2011	2012
KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ (KKGD) (2)	-6,5	-4,2	-3,0	-2,1
Genel Devlet	-6,6	-4,7	-3,5	-2,7
Merkezi Yönetim Bütçesi (3)	-6,6	-4,9	-4,0	-3,2
Mahalli İdareler	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Bütçe Dışı Fonlar	0,0	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	0,3	0,4	0,7	0,7
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Sağlık Sigortası	0,0	0,0	0,0	0,0
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,1	0,0	0,1	0,1
KİT (Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar dahil)	0,1	0,5	0,6	0,6
FAİZ GİDERLERİ VE ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİ HARİÇ KKG D	-0,4	0,9	1,5	2,1
Genel Devlet	-0,6	0,3	0,8	1,4
Merkezi Yönetim Bütçesi (3)	-1,0	0,1	0,6	1,1
Mahalli İdareler	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1
Bütçe Dışı Fonlar	-0,3	-0,4	-0,5	-0,4
İşsizlik Sigortası Fonu	0,8	0,7	0,8	0,8
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Sağlık Sigortası	0,0	0,0	0,0	0,0
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,1	0,0	0,1	0,1
KİT (Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar dahil)	0,2	0,6	0,7	0,7

(1) Devlet Planlama Teşkilatının klasik kamu kesimi genel dengesi formatı esas alınmıştır.

(2) Gelir - gider farkını göstermektedir.

(3) Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bütçe tekliflerini Eylül ayı sonuna kadar doğrudan TBMM'ye gönderdiklerinden, bu kurumların bütçe büyüklükleri tahmini olarak kullanılmıştır.

Not: Negatif işaret açığı göstermektedir.

Ek Tablo 4 : Genel Devlet Borçlanma Gereği (1)

(GSYH'ya Oran, %)

	2009	2010	2011	2012
GENEL DEVLET DENGESİ (GDD) (2)	-6,6	-4,7	-3,5	-2,7
Merkezi Yönetim Bütçesi (3)	-3,4	-2,1	-1,4	-0,6
Mahalli İdareler	-0,5	-0,5	-0,5	-0,4
Bütçe Dışı Fonlar	0,1	0,4	0,5	0,4
İşsizlik Sigortası Fonu	0,3	0,4	0,7	0,7
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-1,9	-2,1	-2,1	-2,1
Genel Sağlık Sigortası	-1,4	-1,0	-0,9	-0,7
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,2	0,2	0,2	0,2
FAİZ GİDERLERİ VE ÖZELLEŞTİRME GELİRLERİ HARİÇ GDD	-0,6	0,3	0,8	1,4
Merkezi Yönetim Bütçesi (3)	2,3	2,9	3,2	3,6
Mahalli İdareler	-0,4	-0,4	-0,3	-0,3
Bütçe Dışı Fonlar	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	0,8	0,7	0,8	0,8
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-1,9	-2,1	-2,1	-2,1
Genel Sağlık Sigortası	-1,4	-1,0	-0,9	-0,7
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,2	0,2	0,2	0,2
Genel Devlet Gelirleri	33,5	35,6	35,3	35,1
Özelleştirme Hariç Genel Devlet Gelirleri	33,0	34,6	34,5	34,4
Genel Devlet Harcamaları	40,1	40,3	38,8	37,8
Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Harcamaları	33,6	34,3	33,6	33,0

(1) Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Avrupa Birliğine sunulan Katılım Öncesi Ekonomik Program formatı esas alınmıştır. Bu çerçevede, kamu kaynağının, ilk elde eden kuruluş bütçesinde gelir; nihai olarak harcayan kuruluş bütçesinde gider olarak yazılması durumunda oluşan ve KİT'leri kapsamayan Genel Devlet Dengesinde, toplam denge rakamı klasik tanıma göre değişmemekte, ancak bütçe türleri itibarıyla açık (veya fazla) değişmektedir.

(2) Gelir - gider farkını göstermektedir.

(3) Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bütçe tekliflerini Eylül ayı sonuna kadar doğrudan TBMM'ye gönderdiklerinden, bu kurumların bütçe büyüklükleri tahmini olarak kullanılmıştır.

Not: Negatif işaret açığı göstermektedir.